

Васянович Г.П., Онищенко В.Д.
м. Львів, Україна

НООЛОГІЧНІ МОТИВИ В ФІЛОСОФСЬКО-ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА РОМАНОВСЬКОГО

(Романовский А.Г. Избранное. – Изд. 2-е, перераб. и дополн. –
Харьков: НТУ «ХПИ», 2009. – 368 с.)

Філософська поезія була і залишається в контексті літературознавства теоретичною проблемою, не дивлячись на те, що є ґрунтовні її дослідження, зокрема праці Е. Соловей [9–10] та інших літературознавців. Окремі автори обстоюють назву «філософська *поезія*» як більш загальну, ніж назва «філософська лірика». Цим другим терміном широко користується Е. Соловей [10]. Не вдаючись у термінологічну дискусію, ми проаналізуємо саме *філософську поезію* Олександра Романовського.

Для філософської лірики, як зазначає Е. Соловей, характерна досить специфічна єдність *образу-думки-переживання*, образне вираження емоційно наснаженої думки – відчутної, пережитої. «Це поезія, заснована на глибокому ліризмі самого процесу мислення, пізнання, духовних пошуків. Читачеві відкриваються тут певні життєві істини в *процесі* їхнього *поетичного народження*, утвердження інтелектуальних і моральних цінностей відбувається *безпосередньо*, становить головний «ліричний сюжет»» [9, с. 152].

Упродовж довгої духовно-культурної історії людства філософія, поезія і раціональне наукове пізнання постійно взаємодіями, взаємопроникали і взаємозбагачувалися. «Давно постало питання, – зазначав Ганс-Георг Гадамер, – яким чином мова як єдиний засіб поезії і мислення, може охопити їх у всій їх подібності і відмінності?» [2]. І далі Г.-Г. Гадамер приходять до важливого висновку: «Таким чином, і поетичне, і філософське мовлення мають одну спільну рису: вони не можуть бути «фальшивими», бо немає зовнішнього щодо них стандарту, щодо якого їх можна було б оцінювати і якому вони можуть відповідати» [2].

І хоч, як стверджував М. Хайдеггер, «філософія і поезія стоять на протилежних вершинах, але говорять одне й те ж саме» [13, с. 154]. З іншого боку, відомо, що однією із фундаментальних засад концепції людського мислення О. Потєбні є ідея мови як творчо-пізнавальної діяльності: «Мова не є засобом вираження готової думки, а її створення; вона не відображає світоспоглядання, яке склалося, а діяльність, яка йо-

го складає. На основі цієї ідеї О. Потебня дає своє розуміння ролі слова як засобу спілкування і як засобу творення думки» [5, с. 23]. Отже, і для філософії і для поезії мова не є лише засіб вираження вже готової думки, але її створення. Тобто у справжній філософській і поетичній творчості має місце не відображення сформованого уже світорозуміння і світобачення, а смисло-творча діяльність, створення нового смислу і, відповідно, нового світорозуміння.

На цій основі вирішуються герменевтичні проблеми, конститууючи тим самим соціальну та навчально-виховну значущість філософії і літератури, зокрема поезії. При цьому реалізується, стає дієвим *ноологічний* (душевно-духовний) принцип, сформулював свого часу І. Франко: «поет розширює зміст нашого внутрішнього **Я**, зворушуючи його до більшої або меншої глибини» [12, с. 67]. Саме в контексті *ноологічних* принципів смисло-творчої діяльності [1] та окреслених вище епістемологічних принципів літературознавства слід, на нашу думку, досліджувати християнсько-філософську поезію і, зокрема філософську поезію сучасного вченого, кандидата технічних наук, доктора педагогічних наук, члена-кореспондента НАПН України Олександра Георгійовича Романовського [6].

Педагогічна і поетична творчість Олександра Романовського органічно споріднена з його *християнською духовністю*, яка є предметом дослідження християнсько-філософської ноології [1]. Саме цю духовність вчений О. Романовський відрізняє від так званої світської духовності: «Окрім світського розуміння духовності, для сучасної людини, а особливо для людини, що в майбутньому буде керувати іншими людьми, вести їх за собою, важливим є розгляд духовності з релігійної, церковної точки зору... У християнській православній традиції походження духовності пов'язується зі Святим Духом, третьою Іпостассю Триєдиного Бога... Бог через Святого Духа дає людині силу й енергію» [7, с. 4].

Значуща (ноологічна, по-суті) оцінка філософської поезії О. Романовського дана секретарем Спілки письменників Росії Миколою Дорошенком: «В стихах А. Романовского есть и красивая рифма, и глубокая вера, и стремление объединить земное и небесное. В них просматривается одухотворенность автора и его мощный интеллект, что делает его стихи глубокими философскими размышлениями, независимо от того, пишет ли он о любви земной или любви небесной. Чего в стихах больше: поэзии или философии? Ответ один: его стихи это – философская поэзия. Тем и уникально творчество А. Романовского, что он не заменяет мысли чувствами» [6, с. 4]. Своєю чергою, Сергій Котькало – співголова Спілки письменників Росії зазначає, що філософська поезія О. Романовського спрямована на пошуки Істини, яка неодмінно

пов'язана з Богом. «Имя Господа – всегда присутствует в его стихах, заставляя думать – о смысле жизни, о духовных ценностях, о моральности поведения и чистоте помыслов» [6, с. 4]. Отже, в загальних рисах *ноологічна* значущість філософської поезії О. Романовського яскраво виражена цитованими вище авторами. Детальніше ми окреслимо ноологічні мотиви філософської поезії Олександра Романовського на основі боголюдських духовно-розумних (*уяви-інтуїції-розуму*), морально-духовних (*віри-совісті-волі*) і духовно-естетичних (*любви-радості-надії*) здатностей в осягненні божественної універсальї Істини-Блага-Краси. Проаналізуємо окремі розділи книги [6].

Про земне і небесне

Безумовно, найважливішою подією в земному житті кожної людини є Зустріч її з Богом. Психологія Зустрічі людини з Богом досліджується у наш час психологами і богословами [14], (див. також нашу статтю [4]). О. Романовський вдячний Богові за Зустріч з Ним [6, с. 10]:

Я благодарен Богу за судьбу,
Ну а судьбе – за встречу з Богом,
За допуск мой в духовную борьбу,
За трепет сердца за святым порогом!

І справді, духовна боротьба людини, яка живе в світі гріхопадіння, може початися лише після Зустрічі з Богом, адже після цієї Зустрічі визначається нова життєва дорога [6, с. 17]:

Ты, мой Бог, поступаешь строго
Сбросить слабость во имя всех,
Христианской пойти дорогой,
Чтоб добыть лишь всеобщий успех!

Зустріч з Богом породжує численні молитви і наш автор написав багато молитовних віршів, зокрема [6, с. 29]:

Пусть трезвы будем мы в душевном равновесии,
Молитвой защитим себя от злого униженья,
И ответ наших душ летает в поднебесьи
Без разрешения духовного снижения!

Або ж у вірші «Поторопитесь, люди!» читаємо [6, с. 74]:

Молитва снимает постоянство
Земной духовной нищеты,
Подарит милое убранство
Обожествленной красоты.

Молитва даст нам созерцанье
Гармонии умов и душ,
Звезды пророческой мерцанье,
Восторга громогласный туш!

У вірші «Мой дух во внешнем мире бродит» стверджується непохитна значущість духовної Віри людини [6, с. 51]:

Раздумье чувств в пространство унесет,
Искусство мысли из души исходит,
Но только Вера и поможет, и спасет,
Мой дух во внешнем мире бродит!

Якщо людина приходять до Бога (віддає Йому своє серце), то, як каже нам поет у вірші «Отдайте сердце свое Богу!» [6, с. 52]:

Там наша Вера проживает,
Надежда будущим грядет,
Любовь объятая раскрывает,
Туда же Истина идет!

Для О. Романовського характерною є непохитна Віра у боголюдську синергію [6, с. 80]:

Нам Ипостасная Премудрость
Дается в Образе Христа,
И слабость превращаем в бодрость
Животворением Креста!

І однак, поет відчуває себе «людиною не від світу цього». Це – справжнє християнське відчуття. У вірші «Я – посланник иного мира» читаємо [6, с. 115]:

Современная музыка так хороша,
Но играет ее чужая лира,

И звенит у нее не моя душа,
Я – посланник иного мира!

У розглядуваному нами циклі віршів «Про земне і небесне» з'ясовується тема «З нами Бог», яка була і залишається найважливішою для християнсько-філософської поезії. Цій темі присвячений один із прекрасних віршів великого християнського філософа В.С. Соловйова під назвою «Имману-Эль», в якому яскраво виражено Новозавітне розуміння присутності Бога у нашому земному світі [11, с. 719]:

Да! С нами Бог, – не там в шатре лазурном,
Не за пределами бесчисленных миров,
Не в злом огне и не в дыханьи бурном,
И не в уснувшей памяти веков.

Он здесь, *теперь* – среди суеты случайной,
В потоке мутном жизненных тревог
Владеешь ты всерадостною тайной:
Бессильно зло; мы вечны; с нами Бог!

Во-істину, справжній християнин володіє всерадісною таїною під назвою «З-нами-Бог», а світська мудрість і все наше раціональне знання виявляються досить обмеженими. О. Романовський також з'ясовує ці доленосні питання [6, с. 23]:

Могут ли стихи быть золотыми,
И блеснуть от драгоценных букв?
А простые люди стать святыми
И спасать нас от засилья мук?
Але виявляється, що:
Нет в миру прозрачности ответов,
На пороге истины простой,
В мудрости из Нового Завета
Наполняем сутью мир пустой!

Да стихи, конечно – золотые
Не тропинкой я иду – дорогой в Храм!
За ответы эти все простые
Я всего себя и жизнь свою отдам!
Якщо ж з нами Бог, то [6, с. 35]:
И помним всегда – мы исходим от Бога

Себе не припишем лишних заслуг,
Наши успехи – Его дорога,
Он – наш единственный, верный Друг!

У відповідності з цими рядками доречним буде процитувати преп. Никодима Святогорця (1749–1809) – афонського монаха, богослова – упорядника відомого всьому православному світу корпусу книг під назвою «Добротолубіє»: «Бог нічого так не любить і так не бажає бачити в нас, як щире усвідомлення нашої нікчемності та відчуття, що найменше в нас добро, в нашій природі і в нашому житті походить від Нього єдиного як джерела всякого блага» [3, с. 18].

А тому О. Романовський знову і знову, оскільки з нами Бог, наголошує [6, с. 59]:

Проси в молитве откровенья
Потоком мысленных лучей,
Не бойся Божьего забвенья
Своих восторженных речей!

Наведені рядки міг би схвалити наймістичніший із православних отців Церкви – Ісаак Сирина (VII ст.), який у Слові про чисту молитву писав: «Ибо какое другое время так свято и по святине своей столько прилично приятию дарований, как время молитвы, в которое человек беседует с Богом? В это время, в которое совершаются молитвословия и моления пред Богом и собеседование с Ним, человек с усилием отсюда собирает воедино все свои движения и помышления и погружается мыслию в едином Боге, и сердце его наполнено бывает Богом; и оттого уразумевает он непостижимое [8].

Продовжуючи тему гармонійного описання *земного і небесного*, слід зауважити, що воно можливе лише на межі перебування й осягнення іманентного і трансцендентного, природного і духовного, природного і надприродного. Ця межова, християнсько-екзистенційна ситуація яскраво описується Олександром Романовським у вірші «Молитва», який доречно процитувати повністю [6, с. 12]:

Сейчас мой дух наедине
С величьем Мира непреклонным,
И плоть моя, вся по вине,
Свои грехи сдает поклоном.
Свеча горит, стремленье ввысь,
Не медля, отправляя к Богу,

Сомненья превращая в мысль,
О трудной к святости дороге.
И в растворенной тишине
Хоральной песнею печальной
Рождает звуки в вышине
И умерщвляет изначально.
И наполняет сразу нас
Знаменья Истины победной –
И наступает светлый час
Обогащенья жизни бедной.

Поет Олександр Романовський добре володіє згаданими вище нологічними здатностями і, зокрема розвиненою *християнською містичною інтуїцією*, що дозволяє йому давати короткі і змістовні відповіді на складні філософсько-богословські питання, в чому можна переконатися із цитованих вище уривків із його віршів. Подамо ще кілька прикладів. Для цього скористаємося герменевтичною аксіомою, згідно якої *«кожне твердження є відповіддю на якесь питання»*. Характерним тут є вірш «Постижение» із циклу «Філософія буття». У цьому вірші поет дорікає філософію в тому, що вона ставить питання й питання... і ні однієї відповіді, а тим більше порад людині. Для *почуттєво-душевного розуміння* філософії ці дорікання будемо вважати справедливими. Наш поет дає *свою доленосну* відповідь на оці самі питання, питання і дає таку пораду [6, с. 124]:

И шепотом не громко, но предметно,
Я повторю целительный совет:
Увы, без Божьей помощи Заветной,
Взыскующей душе ответа нет!
И только наше высшее вниманье
К истокам Мирозданья Красоты,
Откроет путь пытливому сознанию,
Путь постиженья Божьей Правоты.

У вірші «Безмерность жизни» поет стверджує, що світобудова (мирозданье) приховує від нас правильну відповідь, мабуть про свою безмежність і неймовірну складність. Тут усе правильно, адже сам А. Ейнштейн говорив про лукавність навколишнього природного світу, про те, що не так просто осягнути сутності мега-, макро- і мікросвіту. Це вираження нашого раціонального розуміння Божої Світобудови. Але окрім такого розуміння є ще й інтуїтивне, містичне осяг-

нення людиною (як образом і подобою Божою) таємниць Всесвіту. І тут слово поету [6, с. 133]:

Но вопреки привычке мирозданья
Подальше прятать правильный ответ,
Я развенчаю звездное мерцанье,
Пытливым взором провожая свет!

Отже, є різні види пізнання та знання і, зокрема ноологічне містично-інтуїтивне осягнення реалій духовного світу.

У вірші «Філософія добра» зазначені нами вище *неоологічні* сутності чітко і зрозуміло виражають ідею спасіння[6, с. 321]:

И мир спасет не Красота,
Но Вера, Красота и Разум,
И вместе с ними – доброта,
И Бог вернет нам милость разом!

І на завершення зазначимо, що незважаючи на всі негаразди нашого соціально-політичного і соціально-економічного життя, в Україні продовжується християнське морально-духовне відродження. У багатьох навчальних закладах різних рівнів акредитації викладається християнська етика, у педагогічному контексті з'ясовується християнсько-філософська ноологія – філософія духа і духовного пізнання, досліджується психологія християнської духовності тощо. Олександр Романовський і як педагог, і як поет також сприяє утвердженню духовних християнських засад у нашому сьогоденішньому інформаційному суспільстві і його поетичні твори мають потужний пізнавальний, морально-духовний і навчально-виховний потенціал.

Список літератури: 1. Васянович Г.П., Онищенко В.Д. Ноологія особистості: Навчальний посібник для студентів і викладачів. – Львів: Сполум, 2007. – 217 с. 2. Гадамер Г-Г. Поезія і філософія // www.ji.lviv.ua/n2text/gadamer1. 3. Никодим Святогорець. Невидима боротьба. – Львів: Свічадо, 2000. – 212 с. 4. Онищенко В.Д. Тріада «зустріч-одкровення спілкування» в контексті філософсько-педагогічної ноології / В.Д. Онищенко // Гуманітарний вісник. – Львів : ЛДФА, 2001 – №3. – С. 17–26. 5. Потєбня О. Думка й мова (фрагменти) / Олександр Потєбня // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М.Зубрицької. – Львів: Літопис, 1996. – С. 23–39. 6. Романовский А.Г. Избранное. – Изд. 2-е, перераб. и

дополн. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2009. – 368 с. 6. Романовський О.Г. Творчість як джерело духовного становлення студентів НТУ «ХПИ» // Проблеми та перспективи формування гуманітарно-технічної еліти. Збірник наукових праць. – Харків: НТУ «ХПИ», 2013. – С. 3–11. 7. Сирич Ісаак. Слово 16. О чистой молитве // <http://www.hesychasm.ru/library/isaaksr/txt15.htm> 8. Соловей Е.С. Поезія пізнання: Філософська лірика в сучасній літературі. – К.: Дніпро, 1991. – 271 с. 9. Соловей, Елеонора. Українська філософська лірика. – К.: Юніверс, 1998. – 368 с. 10. Соловьев В.С. Россия и вселенская Церковь. – Минск: Харвест, 1999. – 1600 с. 11 І. Франко. Із секретів поетичної творчості. – К.: Радянський письменник, 1969. – 191 с. 12 Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге: Сборник. – М.: Высш. шк., 1991. – 192 с. 13. Ченчіні А. Любитимеш Господа Бога твого. Психологія Зустрічі з Богом / А. Ченчіні. – Львів : Вид-во Василян, 1993. – 172 с.

*Васянович Г.П.
м. Львів, Україна*

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА

Динаміка змін, яка є характерною для сучасного суспільства та особистості, актуалізує проблему відповідальності. Усі сфери людського буття, що спрямовані на реалізацію ідеалів гуманізму і демократії, потребують поглиблення процесу регуляції морально-правових відносин. Важливим засобом цієї регуляції є морально-правова відповідальність особистості. Особливо це стосується професійної діяльності інженера, зміст якої постійно ускладнюється. Сучасний інженер повинен мати значний обсяг знань, умінь і навичок, а також володіти необхідними суто особистісними якостями, які б дозволяли йому виконувати надто важливу і складну роль у розвитку економічної, соціальної і гуманітарної сфери. Професійно-особистісні якості майбутнього інженера набуваються, формуються передусім під час навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. І вже те, настільки студент самовключається у цей процес засвідчує рівень його відповідальності, совісті і людської гідності.

У теоретичному аспекті проблема відповідальності, зазвичай, досліджується в соціальному вияві, і в цьому плані давно вже стала предметом філософсько-педагогічного, соціологічного, психологічного аналізу (В.І. Бировий, Л.І. Грядунова, О.П. Дяков, Г.М. Заболотна, Є.В. Левченко, О.І. Оріховський, О.Ф. Плахотний, П.С. Сімонов, М.І. Сметанський,